

การศึกษาภูมิปัญญาและเครือข่ายชุมชนของหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย
The Study of Indigenous Knowledge and Social network of Wickerwork
Handicrafts Birdcage in Nongzine Klonghae

สุทธิชัย รักจันทร์^{1*}, พัทธีรา สุวรรณวงศ์¹, ปัทมพงศ์ รัตนโกศัย² และณัฐวุฒิ มากสม³
Suttichai Rakjan^{1*}, Phattheera Suwannawong¹, Pattamapong Rattanakosai² and
Nattawut Maksom³

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการเมืองการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

¹ Lecturer Department of Politics and Government, Faculty of Political Science, Hatyai University.

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

² Doctorate student in Public Administration, Graduate School of Public Administration,
National Institute of Development Administration.

³ นักศึกษาสาขาวิชาการเมืองการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

³ Student Department of Politics and Government, Faculty of Political Science, Hatyai University.

* Corresponding author, E-mail: rakjan_b@hu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นเพื่อต้องการตอบคำถามว่าภูมิปัญญาและเครือข่ายชุมชนของหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทรายเป็นอย่างไร พบว่า หัตถกรรมการทำกรงนกเป็นภูมิปัญญาที่สะสมของชุมชนหนองทราย เทศบาลตำบลคลองแห มีการพัฒนาเพิ่มจากการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและเศรษฐกิจที่เกิดจากส่งเสริม ลักษณะของเครือข่าย 2 รูปแบบ 1) เครือข่ายหัตถกรรมกรงนกเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนหนองทราย เทศบาลเมืองคลองแห ด้วยการที่มีความรู้และภูมิปัญญาในการทำกรงนก มีพื้นที่อาศัยอยู่ที่เดียวกันได้เชื่อมโยงสายใยเครือญาติหรือเพื่อนบ้านในชุมชน 2) เครือข่ายหัตถกรรมกรงนกในเชิงความสัมพันธ์โครงสร้างหน้าที่ พบว่า เครือข่ายหัตถกรรมกรงนกชุมชนหนองทรายมีการเกี่ยวเนื่องในการสร้างภารกิจให้แก่หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือเทศบาลเมืองคลองแห ตัวแสดงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานพัฒนาชุมชน แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มหัตถกรรมประสบปัญหาด้านความร่วมมือภายในกลุ่มและยอดจำหน่ายที่ลดลง

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา, เครือข่ายสังคม, เศรษฐกิจชุมชน และหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย

Abstract

This academic article is to answer questions about what indigenous knowledge and community network of Wickerwork Handicrafts Birdcage in Nongzine Klonghae. It found that the hand-director made a birdcage as the accumulated wisdom of the six-nation sand. Klonghae Sub District Municipality There has been an increase in the appreciation of the wisdom and the economy caused by promotion. 2) The activity-oriented bird cage craft network is a gathering of villagers in the NongSai community with knowledge and wisdom of making birdcages, and the same living area has links relative fibers or neighbors in 2 communities. In particular, local government organizations are the municipality of Klonghae. The local government agency is focused on the objectives and goals of the Community Development Agency

Keywords: Indigenous Knowledge, Social network, Community economy, Wickerwork Handicrafts Birdcage in Nongzine Klonghae

บทนำ

ชุมชนหนองทรายมีจำนวน 158 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมดประมาณ 670 คน ชุมชนหนองทราย เดิม นับเป็นเวลารวมกว่า 50 ปี มาแล้ว สำหรับการทำการงนก ตั้งแต่ยังไม่มีเครื่องเจาะไฟฟ้า สืบทอดกันมา จนกระทั่งรุ่นลูกรุ่นหลาน ถ่ายทอดพัฒนารูปแบบ วิธีการทำ อุปกรณ์ กันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันนี้ ในที่ ผ่านมาปี พ.ศ. 2548 ตามที่รัฐบาลมีนโยบายให้มีการจัดตั้งกลุ่ม 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ซึ่งประกอบกับ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำการงนกเป็นอาชีพหลักจึงได้มีการลงความคิดเห็นจาก หลายฝ่ายว่าชุมชนหนองทรายควรที่จะจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาสักกลุ่มหนึ่งภายใต้ชื่อ กลุ่มหัตถกรรมจักรสาน กรงนก (เทศบาลเมืองคลองแห, 2561) จากนั้นก็ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนที่สนใจมาร่วมสมัครเป็น สมาชิก ซึ่งชาวบ้านก็ได้ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการกันเป็นจำนวนมาก รวมทั้งหมด 75 คน โดยมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มรวม 9 คน ซึ่งมีพ่อค้าที่สนใจทั้งในตัวจังหวัด และต่างจังหวัด เป็นจำนวนมาก เป็นที่ นำภาคภูมิใจคือ ภูมิปัญญาของคนธรรมดาในกลุ่มหนึ่งของชุมชนเล็ก ๆ แห่งนี้สามารถสร้างชื่อเสียงจนเป็น ที่ยอมรับติดตลาดระดับประเทศส่งออกขายยังต่างประเทศอีกด้วย เพิ่มจากการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา และเศรษฐกิจที่เกิดจากส่งเสริม ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเครือข่ายชุมชนคลองแหมีประวัติศาสตร์การทำ หัตถกรรมที่ยาวนาน ยกย่องระดับจนจัดทำเป็นอาชีพหลักสนใจว่าด้วยภูมิปัญญาการทำหัตถกรรมกรงนกเป็น อย่างไร และมีเครือข่ายที่ช่วยในการส่งเสริมกลุ่มหัตถกรรมในพื้นที่ชุมชนหนองทรายอย่างไร ซึ่งอาจจะ เป็นแนวทางและการถอดบทเรียนสำหรับเศรษฐกิจชุมชนในท้องถิ่นอื่นอีกต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย
2. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและรูปแบบของหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย
3. เพื่อศึกษาเครือข่ายระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน ต่อการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมจักรสาน กรงนกชุมชนหนองทราย
4. เพื่อศึกษาความเห็นและข้อเสนอแนะต่อหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย

ระเบียบวิธีการศึกษา

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่เรียบเรียงขึ้นโดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร จากการรวบรวม เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ที่โดยใช้การนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

บทความรวบรวมการสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิธีการเก็บทางโทรศัพท์เป็นหลัก เนื่องจากสถานการณ์โควิด ที่ทำให้ผู้วิจัยมีข้อจำกัดอย่างมากต่อการเก็บข้อมูล

1. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและเศรษฐกิจชุมชนของ หัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย โดยใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงของชุมชนหนองทราย ให้เป็นข้อมูลประกอบด้วยแกนนำชุมชนหลัก 5 คน และสมาชิกหัตถกรรมกรงนกอีก 5 คน ในชุมชนหนองทราย และเจ้าหน้าที่รัฐอีก 2 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง โดยใช้วิธีการจดบันทึก จากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์กับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลมา ตอบแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

แนวคิดและทฤษฎี

การปฏิบัติเขียนการทบทวนวรรณกรรมผู้ที่จะศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาและเศรษฐกิจ ชุมชนของหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย โดยการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

1.แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย คำว่าภูมิปัญญาอาจหมายถึง ที่ตั้งของปัญญา ถ้าแปลลึกลงไป ก็ได้ความหมายว่าเป็นปรัชญาชีวิตของชาวบ้าน ปรัชญาอันเป็นที่ตั้ง ที่มาของวิถีชีวิต วิธีคิด วิธีปฏิบัติ อันอยู่ภายใต้การมองโลกมองชีวิตแบบหนึ่ง ภูมิปัญญาเป็นปรัชญาอันเป็นที่มาของความรู้ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ จึงมักกล่าวด้วยว่าภูมิปัญญาหมายถึงความรู้ต่าง ๆ ที่สืบทอดถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่คนรุ่นต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบันได้อนุรักษ์ ฟื้นฟู ประยุกต์ รวมถึงสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ในสังคมที่ผสมผสานกัน ระหว่างความรู้ที่มาจากที่อื่น ๆ จากทั่วโลก

ภูมิปัญญาเป็นปรัชญาชีวิตเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เป็นฐานคิดและ หลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ ลูกหลาน จากคนรุ่นหนึ่งหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัยสี่ การทำมาหากินการอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันในสังคมภูมิ ปัญญาเป็นศิลป์ คือเป็นความรู้ที่มีคุณค่า ดีและงาม ที่ผู้คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วนสมองเพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ทักษะ และจิตวิญญาณ ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่เชื่อมโยงทุกอย่างทุกด้านทุกมิติ เข้าด้วยกัน จึงเป็นความรู้ที่มีคุณธรรม ความรู้ที่เป็นรอบด้านและเป็นองค์รวม เพราะเป็นความรู้ที่มาจาก ชีวิตและสัมพันธ์กับชีวิต การเรียนรู้ในอดีตจึงเป็นการเรียนรู้มีเพียงเพื่อให้เกิดความรู้ แต่ให้เกิดปัญญาอัน เป็นที่ที่มาของชีวิตพอเพียงไม่โลภ อยู่เป็นสุข คำว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึงรากฐานปรัชญาชีวิตของ คนไทย อันเป็นที่มาของความรู้ความสามารถต่าง ๆ ที่แสดงออกในวิถีชีวิตของคนไทย ในจารีตประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ อาหาร บ้านเรือน เสื้อผ้า ยารักษาโรค เครื่องมือในการทำมาหากินศิลปะการแสดง เครื่องประดับตกแต่ง แต่ก็มีคำถามว่าอะไรคือเอกลักษณ์ไทย หรือความเป็นไทยของภูมิปัญญา ไม่ใช่ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาอื่นๆ และภูมิปัญญาสากลจนกลายเป็นภูมิปัญญาไทยหรือ ก็คงเป็น

เช่นนั้น เพราะคนไทยคือใครสายเลือดไทยแท้มีหรือไม่มีก็ไม่มีข้อยุติ เพราะคนไทยมีหลายเผ่าพันธุ์หลายเชื้อชาติที่หลอมรวมเป็นสัญชาติไทยในรัฐชาติที่เรียกว่าประเทศไทย (เสรี พงศ์พิศ, 2551, p. 172)

2. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นองค์กรรวม คือไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางเศรษฐกิจ ตัวเลขรายได้ การผลิต การบริโภคแต่เป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม สัมพันธ์กับวิถีชีวิตระบบคุณค่า เศรษฐกิจชุมชนไม่เน้นการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือไม่มีการผูกขาดเพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่ก่อให้เกิดความรวยกระจุกความจนกระจาย ตัวชี้วัดเศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่เพียงตัวเลข แต่ผสมผสานกับตัวชี้วัดทางสังคม ตัวชี้วัดการอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คน ที่จริงเศรษฐกิจชุมชนที่มักถูกถือว่าเป็นอีกระบบหนึ่งในตัวมันเอง ระบบนี้มีสัดส่วนแรงงานมากกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งประเทศ แต่เมื่อคิดเป็นรายได้คงน้อยกว่าเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมที่กระจุกตัวอยู่ในเมือง และศูนย์กลางความเจริญ ซึ่งดึงเอาผู้คนจากชุมชนเข้าไปเป็นแรงงาน เศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอยู่อย่างน้อยสองทาง คือ แนวคิดของมหาตมะ คานธี ที่สนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจ เศรษฐกิจหมู่บ้าน ผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าหรือซื้อจากตลาด ลดรายจ่ายให้เหลือน้อยซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มรายได้ เน้นการพึ่งตนเอง ทำกินทำใช้เอง (เสรี พงศ์พิศ, 2551, p. 177)

3. การจัดการองค์ความรู้ของเศรษฐกิจชุมชน

การจัดการองค์ความรู้ของเศรษฐกิจชุมชน หัวโตร Modal ของบริษัทธุรกิจชุมชน การที่จะให้ชุมชนรวมตัวกันตั้งเป็นบริษัทธุรกิจเป็นเรื่องที่ยังใหม่ แม้ว่าตาม Modal นี้หากจัดตั้งขึ้นมาได้แล้ว มันจะเป็นธุรกรรมที่เกิดจากภาคประชาชนโดยสมบูรณ์ และชุมชนมีพลังอำนาจในการพึ่งตนเองสูงสุด ไม่ต้องอาศัยพี่เลี้ยงจากหน่วยงานราชการหรือหน่วยงาน NGOs แต่หากได้รับปฏิสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลจากสถาบันวิชาการ (รวมถึง NGOs) ราชการ และธุรกิจ ความเป็นได้ในการจัดตั้ง อยู่ได้ และขยายตัว ย่อมมีสูง การที่จะทำให้เกิดบริษัทธุรกิจชุมชนตาม Modal หัวโตรจะต้องผ่าน 3 ขั้นตอนใหญ่ 10 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542)

ขั้นเตรียมการ มี 3 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นเตรียมความคิด จะต้องมีแนวความคิดที่ชัดเจนว่าจะทำอะไร ทำไม่จะต้องทำ จะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างไร จะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไร มีความเป็นไปได้แค่ไหน และแนวคิดที่ชัดเจนนี้อาจเรียกว่าต้องมี สัมมาสังกัปปะ ตามหลักอริยมรรค (มรรค 8) คือมีความตั้งใจที่จะทำ คั่นคว้าหาความรู้หาข้อมูลที่จะทำ นอกจากจะมี สัมมาสังกัปปะ แล้วจะต้องมี สัมมาทิฐิคือ มีความคิด ความเห็นถูกต้อง มีความเป็นเหตุความเป็นผล สามารถชี้แจงข้อโต้แย้งได้ชัดเจนและบริสุทธิ์ใจ ไม่ใช่เอาชนะข้อซักถาม ข้อโต้แย้งด้วยโวหารแบบโต้ว่าที่ที่สามารถพูดให้ดำเป็นขาวขาวเป็นดำ ได้เพราะการใช้โวหารเพื่อเอาชนะข้อโต้แย้ง มันไม่สามารถเอาชนะอุปสรรคในความเป็นจริงของการปฏิบัติงานได้ ดังนั้น ถ้าพบข้อโต้แย้งหรือข้อซักถามที่ไม่สามารถตอบด้วยเหตุผลและความเป็นจริงได้จะต้องลงมือค้นคว้า เพื่อให้พบช่องทางป้องกันและแก้ไขเสียก่อนจึงจะลงมือปฏิบัติจริง 2) ขั้นเตรียมใจ ต้องมี สัมมาสมาธิ คือ มีความมุ่งมั่นแน่วแน่ กระทำในสิ่งที่เชื่อมั่นว่าถูกต้องมี สัมมาวายามะ คือ ไม่ย่อท้อไม่ลดละความพยายาม ไม่ทิ้งกลางคัน มีพลังใจและความตั้งใจที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆให้ได้ 3) ขั้นเตรียมแผน มีแผนงานที่รัดกุม รู้ว่าขั้นที่หนึ่งต้องทำอะไร ขั้นที่สองต้องทำอะไร กระบวนขั้นตอนของงานมีกี่ขั้นตอนต้องทำอะไรก่อน ทำอะไรหลัง แต่ละขั้นตอนทำอย่างไรให้ใครรับผิดชอบใช้เวลาเท่าไร ใช้งบประมาณมากน้อยแค่ไหน มีรูปธรรมของการเตรียมแผนการจัดตั้ง

ขั้นปฏิบัติงาน มี 4 ขั้นตอนคือ 1) มีเป้าหมายของการปฏิบัติงานที่แน่นอน คือ รู้ว่าทำไปเพื่ออะไร ในที่นี้คือการปฏิบัติงานให้บรรลุภารกิจของการสร้างกำไรสร้างรายได้ ให้บริษัทธุรกิจชุมชน เพื่อนำกำไรนั้นไปยกสถานะภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมชน ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีเป้าหมายนี้อยู่ในใจตลอดเวลา 2) มีความพร้อมทั้งกำลังใจ กำลังความคิดและสติปัญญา กำลังปัจจัย เช่นทุนและปัจจัยการผลิต ที่จะใช้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุภารกิจ 3) มีความเชื่อมั่นในตัวเอง พึ่งตนเอง ยึดหยุ่นและคล่องตัว ปรับสภาพการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้ตลอดเวลา มีความรวดเร็วฉับพลันในการตัดสินใจปฏิบัติงาน เพื่อให้ทันกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของตลาดและการผลิต นี่คือนักธุรกิจจำเป็นของธุรกิจในรูปแบบบริษัทจำกัด 4) มีความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ปฏิบัติที่ดีจะต้องพยายามค้นหาเทคนิคและวิธีการที่จะลดปฏิสัมพันธ์เชิงลบ สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกหรือถ้าเลี่ยงปฏิสัมพันธ์เชิงลบไม่ได้ ก็ต้องพยายามที่จะไม่ให้เกิดความเสียหายเปรียบในปฏิสัมพันธ์นั้น

การติดตามและประเมินผล มี 3 ขั้นตอนคือ 1) ติดตาม ค้นหา ปัจจัยแห่งความผิดพลาดและปัจจัยแห่งความสำเร็จ รายงานความก้าวหน้าหรือความถดถอยของการปฏิบัติงานทุกๆด้าน 2) วิเคราะห์ศึกษา เหตุผลและปัจจัยและผลที่เกิดผลที่เกิดขึ้น ค้นคว้าหาทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อนำมาแก้ปัญหาต่างๆ หรือพัฒนาสิ่งที่ติอยู่แล้วให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 3) ปรับเปลี่ยนและปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการผลิตและการตลาดรวมถึงความต้องการของของผู้บริโภค (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542, p. 188)

4. แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม (Social network) เมื่อกล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เมื่อต้องบุกเบิกพื้นที่ใหม่ ๆ จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตหรือเพื่อความอยู่รอดนั่นเอง และแม้เมื่อชุมชนนั้นก้าวพ้นภาวะอันตรายเพื่อความอยู่รอดแล้ว เครือข่ายทางสังคมก็ยังเป็นหัวใจสังคมของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในท้องถิ่น ชาวบ้านไทยในชนบทรู้จักเครือข่ายทางสังคมนี้เป็นอย่างดีและใช้เป็นด้วย เช่น เขารู้ว่าถ้าจะสร้างโรงเรียนให้สำเร็จโดยการระดมทรัพยากรและแรงงานจากชาวบ้านจะต้องไปหาใครก่อนที่เป็นผู้นำที่ชาวบ้านเคารพนับถือจะต้องบอกกล่าวคนกลุ่มไหนที่เป็นเจ้าที่เจ้าทาง คนกลุ่มไหนไม่ถูกกันและอย่าเอามาร่วมงานกันเพราะจะเสียเรื่อง อันที่จริงแล้ว คนในวงการธุรกิจหรือพ่อค้าก็รู้จักใช้ประโยชน์จากสิ่งนี้เหมือนกัน เพียงแต่เขาไม่ได้เรียกมันว่าเครือข่ายทางสังคมแต่เรียกว่า เครือข่ายทางสังคม(connection) เป็นพลังเป็นพลังที่สำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น พอ ๆ กับเส้นสายทางธุรกิจเป็นปัจจัยสำคัญของการทำธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ

ประเด็นที่น่าพิจารณาในเรื่องเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมนี้มีอยู่ 2 ประเด็น คือ ลักษณะของสายสัมพันธ์ทางสังคม และคุณภาพของสายสัมพันธ์นั้น 1) ลักษณะของสายสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึงประเภทของความสัมพันธ์ที่ยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกันเป็นเครือข่าย ในการทำให้กลุ่มมีความผูกพันกันเหนียวแน่น สมัคสมานสามัคคี ช่วยเหลือกันและกันได้ นั่น ต้องการเครื่องผูกมัดยึดโยง (bondages) การยึดโยงบางส่วนเกิดขึ้นเพราะเป็นเครือญาติ ในบางหมู่บ้านแม้ในปัจจุบันจะยังพบบ้างได้ที่มีคนเป็นญาติกันเกือบทั้งหมู่บ้าน การยึดโยงบางส่วนเกิดขึ้นจากมีระบบความเชื่อร่วมกัน เช่น การนับถือศาสนาเดียวกัน เช่น กลุ่มชุมชนอิสลามในกลุ่มทะเลสาบสงขลา การนับถือครูบา นับถือพระธาตุองค์เดียวกันในภาคเหนือหรืออีสาน เป็นต้น ในช่วงบุกเบิกหักล้างทางพงและการทำเกษตรซึ่งต้องใช้แรงงานมากนั้น

การสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในท้องถิ่นมีนัยยะที่สำคัญยิ่งต่อการระดมแรงงานซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และต่อการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตว่าแม้ยามตกทุกข์ได้ยากก็ยังพอหันหน้าไปหาญาติมิตรเกลอ หรือเสี้ยวที่ผูกดวงกันไว้เพื่อช่วยเหลือกัน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การขุดลอกลำเหมืองฝายในภาคเหนือโดยคนที่อยู่ในระบบเหมืองฝายเดียวกันกันหรือใช้ลำน้ำร่วมกัน การลงแขกเกี่ยวข้าวในกลางกลางของคนใน ชุมชนเดียวกัน การผูกเกลอของคนในท้องถิ่นภาคใต้ การเอามือเอาแรงของคนในภาคอีสาน ล้วนเป็นตัวอย่างของการผูกสัมพันธ์เพื่อระดมแรงงานมาช่วยกันทำงานของชุมชนหรือของครัวเรือน ซึ่งลำพังกำลังของคนในครัวเรือนหนึ่งใดไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดร่วมกันของคนทั้งชุมชน ในระดับที่กว้างขึ้น เครือข่ายโยงสายสัมพันธ์ของกลุ่มคนเอาไว้ด้วยกัน คือวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เราจะเห็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มได้ชัดเจนมากกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นหนึ่งใด ย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับฐานทรัพยากรและระบบนิเวศของท้องถิ่นใน ที่นั้น ก่อเกิดเป็นวิถีทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งเครื่องบ่งบอกเอกลักษณ์ของกลุ่ม ชน และเป็นเครื่องผูกร้อยยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกัน โดยมีเครื่องมือเช่นการแต่งกาย การกินอยู่ ประเพณี พิธีกรรม จารีตต่าง ๆ ที่ควบคุมกำกับพฤติกรรมของคนในกลุ่มให้เหมือน ๆ กัน (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2547, p. 18)

5. เครือข่ายนโยบายหรือพันธมิตรนโยบาย

การจัดประเภทของเครือข่ายนโยบาย

การจัดประเภทของเครือข่ายนโยบายมีความสำคัญต่อการพิจารณาและปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงในเครือข่ายนโยบาย R.A.W. Rhodes (1997; เอกรวิทย์ มีสุข, 2558) จัดประเภทแบ่งเครือข่ายตามความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ลักษณะของสมาชิกและการแบ่งปันทางทรัพยากรออกเป็น 5 ประเภท

1) ชุมชนนโยบายหรือดินแดนนโยบาย (Policy community/territorial community)

คือ เครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างมั่นคง สมาชิกในเครือข่ายมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ในปัญหาคล้ายกัน จนเกิดความผูกพันเพื่อกระทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน การมีการรับรู้ร่วมกันเป็นหัวใจของเครือข่ายนโยบาย ทำให้เครือข่ายนโยบายมีความต่อเนื่อง เครือข่ายประเภทนี้มักเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการและหน่วยงานภาครัฐ

2) เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ (Professional network) คือ เครือข่ายกลุ่มวิชาชีพที่

ผู้เข้าร่วมในเครือข่ายนโยบายมาจากคนกลุ่มเดียวตามกลุ่มวิชาชีพ โดยเครือข่ายนี้แสดงถึงผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาชีพกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแบบแนวตั้ง (Vertical interdependence) เครือข่ายมีลักษณะค่อนข้างปิดและอยู่ห่างไกลจากเครือข่ายอื่น

3) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ (Intergovernmental network) คือ เครือข่าย

ขององค์กรระดับท้องถิ่นหลายกลุ่มที่ทำหน้าที่ให้บริการเหมือนกัน มีลักษณะความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal articulation)

4) เครือข่ายผู้ผลิต (Producer network) คือ เครือข่ายที่ประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจที่มี

บทบาทเด่นถ้าในกรณีที่กลุ่มธุรกิจมีการรวมตัวอย่างเหนียวแน่นใกล้ชิด มีการประสานงานกับหน่วยงานรัฐที่ทำงานร่วมกัน ก็ทำให้เครือข่ายประเภทนี้มีบทบาทสูงในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย

5) เครือข่ายประเด็นปัญหา (Issue network) คือ เครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ

ไม่มีความต่อเนื่อง และผู้มีส่วนร่วมในเครือข่ายนี้จะเปลี่ยนแปลงและเข้าออกในเครือข่ายตลอดเวลา มีระดับการพึ่งพาอาศัยกันด้านทรัพยากรค่อนข้างน้อย

รูปแบบชุมชนนโยบายตัวแสดงจะมีเป้าหมายเพียงหนึ่งเดียวและมีความเกี่ยวพันระหว่างตัวแสดงในเครือข่ายกันอย่างใกล้ชิด ขณะที่รูปแบบเครือข่ายประเด็นปัญหาจะมีเป้าหมายและความต้องการที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์ที่หลวมกว่าชุมชนนโยบาย เครือข่ายนโยบายทั้งสองรูปแบบสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเพราะขึ้นอยู่กับความต่อเนื่องและความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายนโยบาย (เอกรวิทย์ มีสุข, 2558)

อนุสรณ์ ลิ้มมณี (เอกรวิทย์ มีสุข, 2558; อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2558) ได้จำแนกความแตกต่างของประเภทเครือข่ายนโยบายระหว่างรูปแบบชุมชนนโยบาย (Policy Community) และรูปแบบเครือข่ายประเด็นปัญหา (Issue Network) ซึ่งได้จำแนกความแตกต่างระหว่างรูปแบบชุมชนนโยบายและรูปแบบเครือข่ายประเด็นปัญหาออกเป็น 8 ลักษณะ ดังนี้

1) **จำนวนสมาชิก** สมาชิกของเครือข่ายนโยบายแบบชุมชนนโยบายมีจำนวนจำกัดแตกต่างจากแบบประเด็นเครือข่ายที่มีตัวแสดงจำนวนมาก เนื่องจากชุมชนนโยบายจะมีหน่วยงานรัฐเพียงจำนวนน้อยที่รับผิดชอบนโยบายนั้นหรือมีนักการเมืองและกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์หรือเกี่ยวข้องโดยตรงเพียงไม่กี่กลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทาง

2) **ความต่อเนื่องของเครือข่ายนโยบาย** เครือข่ายนโยบายแบบชุมชนนโยบายแบบแผนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนนโยบายจะต่อเนื่องและยาวนาน

3) **ความถี่การพบปะกันระหว่างผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย** เครือข่ายที่มีลักษณะชุมชนนโยบาย หน่วยงานรัฐและกลุ่มตัวแสดงที่มีผลประโยชน์หรือให้ความสนใจในประเด็นปัญหาทางนโยบายอาจเข้ามาพบปะและเกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบาย

4) **ความเห็นพ้องต้องกันต่อเป้าหมายของนโยบายและกฎเกณฑ์การต่อรอง** เครือข่ายนโยบายแบบชุมชนนโยบาย มักมีแนวโน้มยอมรับเป้าหมายของนโยบายและกฎเกณฑ์การเจรจาต่อรองกัน

5) **ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายนโยบาย** ชุมชนนโยบายมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐ

6) **สภาพการเจรจาต่อรอง** เครือข่ายนโยบายแบบชุมชนนโยบายมีรูปแบบการเจรจาต่อรองทิศทางของนโยบายผ่านการแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างระหว่างหน่วยงานของรัฐและตัวแสดง ต่างจากเครือข่ายประเด็นปัญหาที่เน้นการปรึกษาหารือระหว่างหน่วยงานของรัฐและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

7) **ผลประโยชน์ได้เสียจากนโยบาย** รูปแบบชุมชนนโยบายจะไม่มีใครได้หรือเสียจากผลของนโยบายเพียงฝ่ายเดียว เพราะแต่ละตัวแสดงจะได้รับผลประโยชน์มากหรือน้อยแตกต่างกัน

8) **องค์กรของกลุ่มที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายนโยบาย** เครือข่ายนโยบายแบบชุมชนนโยบาย องค์กรสามารถควบคุมสมาชิกผ่านผู้นำของตนได้ ทำให้ข้อตกลงในนโยบายที่ทำกับหน่วยงานรัฐมีผลผูกมัดให้สมาชิกปฏิบัติตาม (เอกรวิทย์ มีสุข, 2558; อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2558)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเครือข่ายนโยบายเป็นแนวคิดที่สร้างตัวแสดงจำนวนมากที่มีบทบาทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบเครือข่าย ดังนั้นจึงต้องอาศัยแนวคิดเครือข่ายเพื่ออธิบายถึงบทบาทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายต่อการขับเคลื่อนหัตถกรรมกรงนกชุมชนหนองทราย

ผลการศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย

ชุมชนหนองทรายมีจำนวน 158 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมดประมาณ 670 คน ชุมชนหนองทราย เดิมนับเป็นเวลารวมกว่า 50 ปี มาแล้ว สำหรับการทำกรงนก ตั้งแต่ยังไม่มีเครื่องเจาะไฟฟ้า สืบทอดกันมา จนกระทั่งรุ่นลูกรุ่นหลาน ถ่ายทอดพัฒนารูปแบบ วิธีการทำ อุปกรณ์ กันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันนี้ ในที่ ผ่านมาปี พ.ศ. 2548 ตามที่รัฐบาลมีนโยบายให้มีการจัดตั้งกลุ่ม 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ซึ่งประกอบกับ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ การทำกรงนกเป็นอาชีพหลักจึงได้มีการลงความคิดเห็นจาก หลายฝ่ายว่า ชุมชนหนองทรายควรจะจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาสักกลุ่มขึ้นมาสักกลุ่มหนึ่งภายใต้ชื่อ กลุ่มหัตถกรรม จักรสานกรงนก จากนั้นก็ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนที่สนใจมาร่วมสมัครเป็นสมาชิก ซึ่งชาวบ้านก็ได้ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการกันเป็นจำนวนมาก รวมทั้งหมด 75 คน โดยมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม รวม 9 คน ซึ่งมีพ่อค้าที่สนใจทั้งในตัวจังหวัด และต่างจังหวัด เป็นจำนวนมาก เป็นที่น่าภาคภูมิใจคือ ภูมิ ปัญญาของคนธรรมดาในกลุ่มหนึ่งของชุมชนเล็กๆ แห่งนี้สามารถสร้างชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับติดตลาด ระดับประเทศส่งออกขายยังต่างประเทศอีกด้วย (กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองคลองแห, 2548)

2. วัสดุอุปกรณ์และวิวัฒนาการรูปแบบของหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย

วัสดุอุปกรณ์ คือ หวาย ไม้ไผ่ เถาวัลย์ หัวกรง เครื่องเจาะรูไฟฟ้า ค้อน ตะปู เชือก คีม กรรไกร เลื่อยเหล็ก มีดพร้า กาวทาไม้ แล็คเกอร์ทาไม้ ต้นแบบขนาดสำหรับกำหนดรูปแบบชนิดของกรง เป็นต้น

รูปแบบกรงนก

ภาพที่ 1 รูปแบบกรงนก

ที่มา: กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองคลองแห , 2548

3. เครือข่ายระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน กับบทบาทส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมจักรสาน ทรงนกชุมชนหนองทราย จากการศึกษาประกอบด้วย 2 มิติ ด้วยกัน

ผู้เขียนขออธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม กลุ่ม องค์กร ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มหัตถกรรมทรงนกชุมชนหนองทราย มีการประสานร่วมมือกันกับเครือข่ายอื่น ๆ ในการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการทำหัตถกรรมทรงนก ภายใต้เป้าหมายที่ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อสร้างรายได้

1) **เครือข่ายหัตถกรรมทรงนกเชิงประเด็นกิจกรรม** เป็นการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนหนองทราย เทศบาลเมืองคลองแห ด้วยการที่มีความรู้และภูมิปัญญาในการทำทรงนกมีพื้นที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน สามารถเชื่อมโยงสายใยเครือข่ายหรือเพื่อนบ้านในชุมชน มีการนำเอากิจกรรมการทำทรงนกที่สืบต่อมาเป็นกิจกรรมที่เป็นเป้าหมายเพื่อรวมตัวกันตั้งแต่เริ่มต้น ความสัมพันธ์จะเป็นไปแนวราบที่สถานะเท่าเทียมมากกว่าความสัมพันธ์แบบเป็นการรวมกลุ่มของหลายกลุ่มในพื้นที่เพื่อมาทำกิจกรรมคือการทำทรงนก อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายในชุมชนเป็นการมุ่งเน้นในประเด็นกิจกรรมการทำทรงนก เป็นความสนใจของผู้ทำงานเอง แล้วหาแนวร่วมในการพัฒนาเครือข่ายขึ้นมา หรือแม้กระทั่งมีแนวร่วมมาช่วยส่งเสริมในลักษณะที่เกื้อกูลกัน เช่น นำไปตอบสนองนโยบายของรัฐในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) **เครือข่ายหัตถกรรมทรงนกในเชิงความสัมพันธ์โครงสร้างหน้าที่** จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายหัตถกรรมทรงนกชุมชนหนองทรายมีการเกื้อกูลในการสร้างภารกิจให้แก่หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือเทศบาลเมืองคลองแห ตัวแสดงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มุ่งเน้นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานพัฒนาชุมชน กล่าวชี้ชัดไป ตัวอย่างโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นต้องการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยว รวมถึงเสนอจุดขายของผลิตภัณฑ์ของชุมชน มอบหมายให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการสำรวจค้นหา ตรวจสอบ พัฒนาประชาสัมพันธ์ เชื่อมโยงสินค้าชุมชน และรายงานผลผ่านแพลตฟอร์ม Airbnb ในเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการนำไปแสดงสินค้า เพื่อส่งเสริมการขายและประชาสัมพันธ์ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านนี้คือ พัฒนาชุมชนของ เทศบาลเมืองควนลัง เข้าไปมีบทบาทส่งเสริมและพัฒนา โดยให้ความรู้ในการประยุกต์ใช้วัสดุสังเคราะห์แทนวัสดุจากธรรมชาติ “ก็มีทางอุตสาหกรรมเคยเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือ และทรงนกอะไรแบบนี้ จากทำทรงชงนก ก็ให้ทำเป็นทรงนกโคมไฟ ปรับเปลี่ยนรูปแบบเพิ่มมูลค่า” (สมาชิกกลุ่ม, 23 เม.ย. 63) และ “เทศบาลเข้ามาช่วยดูแลตลาด ผลิตภัณฑ์แบบใหม่ๆ เพื่อดึงดูดใจ มีสินค้าที่สามารถใช้เพื่อเป็นของฝากที่สวยงาม เช่น โคมไฟแบบต่าง ๆ เป็นต้น” (เจ้าหน้าที่รัฐคนที่1, 24 เม.ย. 63)

4. ผลของตัวแสดงในเครือข่ายหัตถกรรมทรงนกชุมชนหนองทราย

ผลของเครือข่ายสังคมด้านกระบวนการเรียนรู้ มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนอกพื้นที่กลุ่มของหัตถกรรมทรงนก และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนอกพื้นที่เข้ามาร่วมดูงาน ทำให้เกิดความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ที่มากขึ้น หลังจากการที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ทั้งยังเป็นการช่วยเหลือกลุ่มอื่นให้มีการปรับตัวใช้วัสดุพลาสติกแทนหวาย และไม่เฝ่มาขึ้น

ผลในด้านการก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง กลุ่มหัตถกรรมกรงนก แม้มืออาชีพ ที่ช่วยส่งเสริมในด้านการประชาสัมพันธ์ และการนำวิสาหกิจพื้นที่อื่นมาดูงาน พึ่งพาตนเองในการหาพ่อค้าในพื้นที่ปัตตานี เพียงแค่ 1 รายเท่านั้น สมาชิกในกลุ่ม ก็พยายามในแง่ที่ต้องดำรงชีวิต ด้วยอาชีพหลักเช่น รับจ้าง ค่าขาย การกรีดยาง แล้วทำให้การทำหัตถกรรมกรงนก ก็แปรเปลี่ยนมาเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น

ผลทางด้านการประสานงาน จากการศึกษาพบว่าตัวแสดงที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาประสานงานให้เกิดความเข้าใจในการพัฒนาวิสาหกิจทำกรงนกแบบใหม่ การวางแผนเพื่อประชาสัมพันธ์ ส่วนวิสาหกิจชุมชนต่างจังหวัด จะเป็นการประสานงานผ่านเทศบาลเมืองคลองแห เพื่อมาศึกษาดูงาน เป็นกลุ่มจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดพัทลุง ปัตตานี สตูล และพื้นที่อำเภอใกล้เคียงในจังหวัดสงขลา

ผลการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจจากภาครัฐ เป็นไปในแง่การให้ความรู้และการนำกรงนก ไปประชาสัมพันธ์ การจัดแสดงสินค้านอกสถานที่ การค้าขายกรงนก การส่งไปขายยังพ่อค้าคนกลางเพียงแค่วันเดียว คือจังหวัดปัตตานีเท่านั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งเสริมวิธีการช่องทางการจัดจำหน่าย ทำให้สมาชิกต้องประกอบอาชีพอื่นหลัก เช่น ค่าขายสินค้าอื่นบ้าง กรีดยาง รับจ้าง เพื่อหารายได้หลัก ส่วนอาชีพการทำหัตถกรรมกรงนกเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น

5. ความเห็นและข้อเสนอแนะของภาคส่วนต่าง ๆ ต่อหัตถกรรมจักรสานกรงนกชุมชนหนองทราย

เนื่องจากวิจัยครั้งนี้ เก็บข้อมูลภายใต้สถานการณ์ในช่วงโรคระบาดโควิด 19 จึงมีข้อเสนอเกี่ยวกับการช่วยเหลือ เยียวยากลุ่มหัตถกรรมในด้านการส่งออกที่ได้รับผลกระทบจากการสถานการณ์ อีกประการเป็นการแสดงความคิดเห็นที่ไปเกี่ยวข้องกับมาตรการของภาครัฐที่เปิดมุมมองกว้างขวางและควรรับฟัง อาทิ “ช่วยตรงนั้นที่ค่าให้เดือนละ 5000 นั้น บังคับให้อาชีพจัดสรรกรงนก แต่ไม่ผ่าน เขาว่ายังมีอาชีพเกษตรกรอยู่แล้ว เราก็ถูกผลกระทบส่งออกไม่ได้เดือนสองเดือนแล้ว เดือนเหลือแล้วนั่งไม่ได้ทำอะไรเลย” (แกนนำชุมชนและสมาชิกคนที่ 1, 25 เม.ย. 63) สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐท้องถิ่นที่ว่า “ช่วงสถานการณ์โรคระบาด Co-Vid 19 จะมีผลกระทบอย่างมากทุกสาขาอาชีพ ทำให้ทุกคนได้รับความเดือดร้อน ขาดรายได้ทำมาหากินไม่ได้ ต้องปฏิบัติตามมาตรการที่รัฐบาลขอความร่วมมือ ทำให้กรงนกชุมชนหนองทรายได้รับผลกระทบสินค้าจำหน่ายไม่ได้ ขาดรายได้ อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ ประสาน เพื่อให้สินค้าจำหน่ายได้ต่อไป”

การเสนอให้มีเงินงบประมาณจากภาคส่วนต่าง ๆ มาช่วยสนับสนุนกลุ่มหัตถกรรมกรงนก เพื่อจะทำในลักษณะภาพกว้างเป็นชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้เป็นการเสนอเรื่องความรู้แบบกรงนก กล่าวคือส่งเสริมเกี่ยวกับลาย รูปแบบของกรงนก ให้มีความแปลกใหม่มากขึ้น

สำหรับปัญหาของกลุ่มหัตถกรรมกรงนก เป็นประเด็นใหญ่คือ ราคาและการร่วมมือร่วมใจของสมาชิก กลุ่มสมาชิกส่วนมากก็เริ่มแยกตัวไป เนื่องจากการขายและราคาที่ไม่สามารถสร้างกำไรและเลี้ยงชีพได้ ดังนี้

“ก็มีทางอุตสาหกรรมเคยเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือ และกรงนกอะไรแบบนี้ จากทำกรงซังนก ก็ให้ทำเป็นกรงนกโคมไฟ ปรับเปลี่ยนรูปแบบเพิ่มมูลค่า” (สมาชิกกลุ่มคนที่ 1, 23 เม.ย. 63)

“ขายยากมากเลย ทำแล้วก็ออกขายไม่ได้ กระทบมากเลยบางคนก็แยกย้ายทำงานอื่น” (สมาชิกกลุ่มคนที่ 2, 24 เม.ย. 63)

“ช่วงนี้มันขายไม่ได้ พอตีพ่อค้าคนกลางมันมาตัดราคา มันมีที่ส่งเพราะกลุ่มไม่ค่อยสามัคคีเท่าไร พอช่วงหลังๆ กรงมันขายไม่ได้ บางคนก็ไม่มีอะไรกิน เพราะราคามันลดลงมาก” (คนที่ 2)

“มันขายไม่ได้ ช่วยเหลืออะไรได้ละ ถ้าว่าต้องช่วยเหลือตนเองนั่น กลุ่มมันมีไม่กี่คนมันแตกกันหมด ทำ ๆ มันขายไม่ได้ คนก็ไม่ทำ เพราะว่าพ่อค้ามาซื้อแล้วมันซื้อราคาถูก ถึงมันกำไรไม่มี เมื่อก่อนหักค่าแรงแล้ว ได้หน่วยประมาณ 200 ตอนนี้เหลือประมาณ 50 บาท ถึงบางคนมันไปทำงานอื่นนั่นแหละมันพินัน” (คนที่ 3)

“...ก็ก็มีคนไม่ค่อยทำอยู่แล้วเขาแยกหมดแล้วน้อยคนที่เขาทำไม่กี่ครัวเรือนแล้วที่เขาทำ เดียวนี้เขาขายทางโซลเซียลหมดแล้ว อะครับ ประมาณก็คือสัก10 ครัวเรือนได้แต่ก่อนที่เป็นหมู่บ้านโอท็อป แต่ตอนนี้เขามีปัญหาอะไรก็ไม่รู้ภายในชุมชน เขาเลยแยกวงกันหมดเลย ก็คืออยากองค์กรกลับมาเหมือนเดิมและมีช่องทางจำหน่ายมากขึ้น...” (แกนนำชุมชนคนที่ 1, 24 เม.ย. 62)

สำหรับแนวทางแก้ปัญหาในด้านภาครัฐเองก็มองว่าหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำตลาดเพื่อให้กรรงกของชุมชนหนองทรายเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป เพื่อนำไปเป็นของฝาก ของที่ระลึก เพื่อพัฒนาให้ชุมชนมีรายได้ที่มั่นคงต่อไป

สรุปผลการศึกษา

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มหัตถกรรมจักรสานกรรงกชุมชนหนองทราย ชุมชนหนองทรายมีจำนวน 158 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมดประมาณ 670 คน ชุมชนหนองทรายเดิมนับเป็นเวลารวมกว่า 50 ปีมาแล้ว สำหรับการทำการกรรงก ตั้งแต่ยังไม่มีเครื่องเจาะไฟฟ้า สืบทอดกันมาจนกระทั่งรุ่นลูกรุ่นหลานถ่ายทอดพัฒนารูปแบบ วิธีการทำ อุปกรณ์ กันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันนี้

วัสดุอุปกรณ์ คือ หวาย ไม้ไผ่ เภาวัลย์ หัวกรง เครื่องเจาะรูไฟฟ้า ค้อน ตะปู เชือก คีม กรรไกร เลื่อยเหล็ก มีดพริ้ว กาวทาไม้ แล็คเกอร์ทาไม้ ต้นแบบขนาดสำหรับกำหนดรูแบบชนิดของกรรง เป็นต้น นอกจากนี้วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จักรสานกรรงกชุมชนหนองทรายตามภูมิปัญญาเดิม มีการใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น พลาสติก แทน หวาย ไม้ และย่านลิเภา

1. เครือข่ายระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน กับบทบาทส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมจักรสานกรรงกชุมชนหนองทราย จากการศึกษาประกอบด้วย 2 มิติ ดังนี้

1) เครือข่ายหัตถกรรมกรรงกเชิงประเด็นกิจกรรม เครือข่ายในชุมชนเป็นการมุ่งเน้นในประเด็นกิจกรรมการทำการกรรงก เป็นความสนใจของผู้ทำงานเอง แล้วหาแนวร่วมในการพัฒนาเครือข่ายขึ้นมา หรือแม้กระทั่งมีแนวร่วมมาช่วยส่งเสริมในลักษณะที่เกื้อกูลกัน

2) เครือข่ายหัตถกรรมกรรงกในเชิงความสัมพันธ์โครงสร้างหน้าที่ จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายหัตถกรรมกรรงกชุมชนหนองทรายมีการเกื้อกูลในการสร้างภารกิจให้แก่หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือเทศบาลเมืองคลองแห ตัวแสดงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มุ่งเน้นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานพัฒนาชุมชน

2. ผลของตัวแสดงในเครือข่ายหัตถกรรมกรรงกชุมชนหนองทราย แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ผลของเครือข่ายสังคมด้านกระบวนการเรียนรู้ ผลในด้านการก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง ผลทางด้านการประสานงาน และผลการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจ

3. ความเห็นและข้อเสนอแนะของภาคส่วนต่างๆ ต่อหัตถกรรมจักรสานกรรงกชุมชนหนองทราย

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำตลาด เพื่อให้กรรงกของชุมชนหนองทรายเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป เพื่อนำไปเป็นของฝาก ของที่ระลึก เพื่อพัฒนาให้ชุมชนมีรายได้ที่มั่นคงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เทศบาลเมืองคลองแห. (2561). แผนพับหัตถกรรมกรรณกษุมชนดอนทราย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น (Vol. 1). กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.
- เอกวิทย์ มีสุข. (2558). การเมืองของการนำนโยบายแห่งชาติด้านยาไปปฏิบัติ: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคัดเลือกยาเข้าสู่บัญชีหลักยาแห่งชาติและการใช้ยาอย่างมีเหตุผล. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองคลองแห. (2548). แผนการพัฒนาชุมชน. สงขลา: เทศบาลเมืองคลองแห.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บุญเรือง สมประกอบ. (2559). หัตถกรรมจักสาน: การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยราชวมงคลคลองหก, 2-23.
- วารุณี ธรรมเจริญศักดิ์. (2560). การศึกษากระบวนการผลิตของกลุ่มหัตถกรรมจักสานกรรณก บ้านหนองทราย ตำบลคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการและนานาชาติ ครั้งที่ 8, 280-294.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2547). พลังท้องถิ่น : บทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2558). รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง : การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์ (Vol. 2). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.